

Nieuw schooljaar, oude en nieuwe uitdagingen

Het nieuwe schooljaar is begonnen met veel onderwijsnieuws in de geschreven pers, op radio en tv. De interviews waarin minister Zuhal Demir haar plannen voor de komende maanden aankondigde, waren niet te tellen. Sommige kranten brachten stevige dossiers, zoals bv “De Standaard” over de segregatie in ons onderwijs. Te veel thema’s om ze hier allemaal te behandelen. We beperken ons tot enkele grote uitdagingen.

Langer werken voor een lager pensioen ? Onaanvaardbaar

Na de klappen van vorige regeringen met o.a. de afschaffing van de diplomabonificatie, dreigen de maatregelen van de Arizona-regering opnieuw een stevige hap uit de pensioenen te snijden. De huidige gepensioneerden worden niet gespaard, maar de zwaarste inleveringen zijn weggelegd voor de toekomstige gepensioneerden. Langer werken voor minder pensioen, geldt des te meer voor de jongere leerkrachten.

Om dit te voorkomen is er een massale mobilisatie nodig van het onderwijzend personeel. De grote deelname van leerkrachten op 13 januari heeft formateur De Wever op enkele punten doen terugkrabbelen. De onderwijsvakbonden mobiliseren nu voor de interprofessionele manifestatie (ABVV, ACV, ACLVB) van 14 oktober. Tegen de pensioenafbraak en andere asociale en antidemocratische maatregelen van de Arizona-regering

Herfinanciering van het (Franstalig en Vlaams) onderwijs noodzakelijk

Het Vlaams onderwijsbudget volstaat niet om tegemoet te komen aan de vele noden. Blijvende capaciteitstekorten, vandaag bijzonder schrijnend in het buitengewoon onderwijs (Demir voorspelt zelf een tekort van 5900 plaatsen in het buitengewoon lager en secundair onderwijs tegen 2030); werkingsmiddelen die niet (volledig) geïndexeerd worden; ouders die op kosten worden gejaagd voor de aankoop van een laptop; de financiering in het hoger onderwijs die geen gelijke tred houdt met de toename van de studenten, recent bv in de graduatoren; tienduizenden cursisten in het volwassenenonderwijs zien hun inschrijvingsgeld bijna verdrievoudigen; heel wat klassen in het kleuter- en lager onderwijs zijn te groot om elk kind de nodige aandacht te geven; dagelijks tienduizenden leerlingen zonder les omdat er geen leerkracht voor de klas staat.

In het Franstalig onderwijs zijn de noden nog groter maar de financiële marge van de regering (van de Communauté française of Fédération Wallonie-Bruxelles) is veel kleiner. De Franstalige onderwijsvakbonden hebben de jongste drie schooljaren zeven grote manifestaties georganiseerd. Bijvoorbeeld op 27 januari 2025 met 30.000 leerkrachten in Brussel en op 28 januari met 20.000, verspreid over meerdere Waalse steden, in het kader van een sterk opgevolgde 48-urenstaking.

In het Vlaams onderwijs was er o.a. een staking voor meer respect en meer middelen (in het bijzonder in het basisonderwijs) in maart 2019, een manifestatie voor meer middelen in het hoger onderwijs in oktober 2023, in mei 2024 vijf provinciale stakingen en manifestaties tegen nefaste plannen uit het rapport van de commissie van wijzen dat door de toenmalige minister Weyts als “basis voor het volgend regeerakkoord” werd bestempeld, een petitie en protestactie in juni 2025 tegen de verhoging van het inschrijvingsgeld in het volwassenenonderwijs.

In april 2024 kwamen alle Vlaamse en Franstalige onderwijsvakbonden voor het eerst sinds 1996 samen op straat voor gemeenschappelijke eisen rond onderwijs (we bedoelen hier ‘specifieke’ onderwijsseisen; de Franstalige en Vlaamse onderwijsvakbonden vinden elkaar geregeld op interprofessionele manifestaties). De verantwoordelijken van de 9 onderwijsvakbonden kondigden toen op het einde van de manifestatie - met 8000 deelnemers - aan later terug te komen, met méér volk.

Om de noden in het Franstalig en Vlaams onderwijs te lenigen is een herfinanciering van het onderwijs absoluut noodzakelijk. Vandaag wordt minder dan 6% van het bbp aan onderwijs besteed, tegenover 7% in 1980. In die 45 jaren is het aantal studenten in het hoger onderwijs nochtans meer dan verdubbeld en zijn de verwachtingen vanuit de samenleving naar onderwijs niet afgenomen. Onderwijsvakbonden, studenten- en jongerenorganisaties, ouderverenigingen, sociale organisaties zouden de handen in elkaar moeten slaan voor een stevige herfinanciering van het onderwijs, richting 7% van het bbp. “Voor een toekomst voor onze kinderen: investeer in onderwijs” biedt meer perspectieven dan de macabere marsrichting waarin De Wever, Bouchez, en minister van oorlog Francken ons willen meeslepen.

Lerarentekort aanpakken zonder in te boeten op kwaliteit

Het lerarentekort sleept al jaren aan. De voorbije jaren werd ingezet op het aantrekken van zij-instromers met 15 jaar loonanciënniteit en het aanbieden van een lerarenbonus van 3 lesuren voor wie les geeft en tegelijk een (versnelde) lerarenopleiding volgt. Gepensioneerden worden aangezet om nog even door te doen of – al dan niet via het statuut van de flexijob, fiscaal voordelig maar de zoveelste ondermijning van onze Sociale Zekerheid- voor enkele uren terug te komen. Minister Weyts voerde de “gastleerkracht” in, waarbij kennis van het Nederlands en een attest van goed gedrag en zeden volstaan om voor de klas te staan. Op 16 juli 2025 heeft het Vlaams Parlement de bestaande maatregelen verlengd tot 2029 (omzetten uren-leerkracht naar punten om ander personeel aan te werven, gastleraar ...). Een groot deel van de tekorten wordt vandaag opgevangen door leerkrachten die overuren doen ... met het risico dat sommigen na verloop van tijd zelf gevelde worden door stress of burn-out.

Het departement Onderwijs is er onlangs in geslaagd het lerarentekort in kaart te brengen: er zijn 3700 leerkrachten structureel te kort. Tegelijk zijn er bijna 100.000 lesuren die niet gebruikt worden voor lesgeven maar voor allerlei ondersteunende, begeleidende, coördinerende functies (leerlingbegeleider, groene leerkracht, aanvangsbegeleider, ICT-specialist, graadcoördinator, allerlei taken via BPT, ‘bijzondere

pedagogische taken', decretaal beperkt tot 3% van het lesurenpakket maar in de meeste scholen royaal overschreden ...). Demir lijkt te suggereren dat het lerarentekort grotendeels zou opgelost zijn als die lesuren voor lesgeven zouden gebruikt worden. De vraag blijft dan natuurlijk wie die (grotendeels) nuttige en noodzakelijke taken wel gaat opnemen. Onder andere over het 'kerntakendebat' en de 'primaire en secundaire processen' zitten vakbonden en onderwijsverstrekkers rond de tafel met Demir en haar kabinet in het licht van een eventueel loopbaanpact.

Zonder afbreuk te doen aan de verdiensten van zij-instromers (weliswaar vaak zonder pedagogisch diploma) of gepensioneerden, kan men toch stellen dat de fundamentele oplossing van het lerarentekort ligt in het aantrekken, opleiden en behouden van voldoende jonge gemotiveerde en gekwalificeerde (kandidaat-)leerkrachten. De laatste drie jaren gaat het aantal studenten in de lerarenopleiding lichtjes in stijgende lijn, nadat het vele jaren stagneerde of daalde. De resultaten van de starttoetsen die studenten van de lerarenopleidingen in de hogescholen moeten afleggen, stemmen echter niet tot groot optimisme. Twee derden slagen niet of nauwelijks voor de testen wiskunde en Frans (voor de toekomstige bachelors lager onderwijs) waarvan de moeilijkheidsgraad nochtans hoogstens op het niveau van de eerste graad secundair ligt. Er is dus een ernstig probleem met de instroom in de lerarenopleidingen en de lerarenopleidingen slagen er niet altijd in de hiaten bij te spijkeren. Het groot aantal startende leerkrachten dat binnen de 3 jaar het onderwijs verlaat is een ander aspect van deze malaise.

Demir wil inzetten op een meer ambitieuze lerarenopleiding die focust op vakinhoud, vakdidactiek en klasmanagement. Hoewel een duurzame en veelzijdige lerarenopleiding nog andere aandachtspunten moet bevatten, valt het belang van deze drie ingrediënten en van een meer ambitieuze opleiding niet te ontkennen of te relativiseren.

Om méér gemotiveerde en bekwame jongeren aan te trekken en te behouden voor het lerarenberoep moet er ingezet worden op een opwaardering van het pedagogisch diploma. De huidige trend van verregaande laksheid en flexibiliteit – bovendien aangeprezen in het fameuze rapport van de commissie van wijzen ! – is nefast voor de kwaliteit van het onderwijs en voor de aantrekkingskracht bij beloftevolle jongeren om voor het onderwijs te kiezen. In Brussel heeft meer dan de helft van de startende leerkrachten vandaag geen pedagogisch bekwaamheidsbewijs, heel wat vakken in het Vlaams secundair onderwijs worden vandaag gegeven door leerkrachten zonder vereist diploma.

Deze neerwaartse spiraal moet gestopt worden. Sommigen zoeken het heil in de afschaffing van de vaste benoeming. De vaste benoeming is nochtans het beste statuut dat leerkrachten behalve loon- en werkzekerheid, een beter pensioen, een (iets) hoger nettoloon, een betere bescherming tegen eventuele willekeur van een schoolbestuur of directie en tegen eventuele onrechtmatige inmenging of aantijgingen van ouders en advocaten, in veel gevallen garant staat voor een langdurig engagement en een groot hart voor de kinderen van de school waar men geaffecteerd is. Het is nochtans begrijpelijk dat jongere beginnende leerkrachten ongelukkig zijn als ze als tijdelijke leerkracht plaats moeten ruimen voor een vastbenoemde die na ziekte terugkomt of indien de daling van het aantal leerlingen of het verdwijnen van een studierichting leidt tot overtolligheid en afvloeiing van tijdelijken.

De oplossing ligt er misschien in om naast het bestaande statuut van de vaste benoeming (voorafgegaan door het statuut van TADD) aan elke leerkracht met een vereist pedagogisch diploma de mogelijkheid van werk- (en loon)zekerheid aan te bieden binnen een regionale reservepool . De leerkrachten uit de reservepool zouden kunnen ingezet worden in de scholen van de gekozen regio en voor de vakken waarvoor met een vereist diploma heeft, naargelang de noden. Dus om structurele lerarentekorten en om vervangingen op te vangen. Om leerkrachten te stimuleren voor deze noodzakelijke opdrachten, die echter een groter engagement en meer tijd vergen - men moet zich telkens inwerken in een nieuwe school, in nieuwe leerplannen, men zal soms ook terecht komen in 'moeilijke' klassen - zouden, naast morele stimuli ook een materiële stimulans nuttig kunnen zijn, bijvoorbeeld een extraloon van 10 of 15 procent. Aan diegenen die zweren bij een uniform loon bij een gelijk diploma, zou men kunnen antwoorden dat niemand betwist dat een directeur, die doorgaans hetzelfde master- of bachelordiploma bezit als de leerkrachten, toch een hoger salaris (en pensioen) krijgt, omwille van de evidente reden dat haar/zijn job veeleisender is en méér tijd vergt. Men zou de regionale vervangingspool kunnen open stellen voor alle leerkrachten met een vereist pedagogisch diploma, inbegrepen vastbenoemde leerkrachten. Niemand zou dus afgunstig moeten zijn op het hoger loon van de collega van de reservepool. Een vastbenoemde leerkracht in de reservepool zou uiteraard ook moeten aanvaarden om in meerdere scholen ingezet te worden. Een tijdelijke leerkracht zou de jaren in de reservepool kunnen in rekening brengen voor de noodzakelijke anciënniteit om vastbenoemd te worden volgens de bestaande regelgeving.

De combinatie van de bestaande vaste benoeming en de oprichting van regionale reservepoolen met gegarandeerde werkzekerheid voor wie met een vereist pedagogisch diploma bereid is les te geven waar het nodig is, zou bijdragen tot een oplossing van meerdere aanslepende problemen:

- De zekerheid voor een jongere die aan de lerarenopleiding begint om na het behalen van het diploma van werk- en loonzekerheid te genieten. Bovendien een extra loon in geval van instappen in de reservepool.
- Een meer rechtvaardige verdeling van het potentieel aan leerkrachten over de scholen. Het lerarentekort, het gebrek aan gekwalificeerde leerkrachten treft nu vooral de scholen met veel leerlingen uit de lagere sociale klasse. Kwaliteit van het onderwijs betekent ook: de beste leerkrachten inzetten waar het het meest nodig is.
- Door de nadruk te leggen en te investeren (extra loon) in leerkrachten met een vereist pedagogisch diploma zou het niveau van het lesgeven, de maatschappelijke waardering voor de leerkracht en dus de aantrekkingskracht om leraar te worden, stijgen.
- Het voorstel doet geen enkele afbreuk aan de rechten en voordelen van vastbenoemden.
- De extra financiering die het vergt zou dubbel en dik terugbetaald worden onder de vorm van veel minder uitval van startende leerkrachten, beter onderwijs met minder overzitters, een betere instroom in de lerarenopleidingen met minder overzitters ...

Het niveau van het onderwijs verhogen

In een Ovds-enquête van 2022-2023 gaf 81% van de (ondervraagde) Vlaamse leerkrachten aan volledig of grotendeels akkoord te gaan met de stelling dat het niveau van het onderwijs daalt. De resultaten van 20 jaar Vlaamse peilingsproeven (2003-2022), 2 jaar Vlaamse toetsen (2024-2025), interdiocesane proeven en OVSG-toetsen in het zesde leerjaar, internationale vergelijkende toetsen (zoals PISA, TIMSS, PIRLS) laten geen andere conclusie toe. De trend is dalend en op sommige vlakken is de situatie alarmerend.

Meer ambitieuze, kennisrijke, coherente, helder geformuleerde minimumdoelen (eindtermen) en daarop gebaseerde leerplannen kunnen helpen om het tij te keren. De recent goedgekeurde minimumdoelen voor het basisonderwijs zijn een vooruitgang in vergelijking met de vaak vage, onbegrijpelijke, vrijblijvende en competentiegerichte eindtermen die de zes afgelopen schooljaren zijn uitgerold in het secundair onderwijs. De goedkeuring van de minimumdoelen is een (belangrijke) schakel in een ketting die het algemeen onderwijsniveau omhoog kan trekken: goed uitgewerkte leerplannen, aangepaste handboeken en ander didactisch materiaal, bijscholing voor de leerkrachten ...

Voor Ovds dienen inhoudsrijke onderwijsdoelen bij te dragen aan de meest fundamentele opdracht van een democratisch en emancipatorisch onderwijs: alle jongeren de kennis en vaardigheden bijbrengen om de wereld te begrijpen en te veranderen.

Behalve objectieven rond de inhoud zijn er andere structurele maatregelen nodig om de onderwijskwaliteit te verbeteren. Kleinere klassen in het kleuter- en lager onderwijs om aandacht aan elk kind te besteden. Schoolplicht vanaf 3 jaar. Een goed opgeleide leerkracht voor elke klas. Een inschrijvingsbeleid dat de sociale mix in alle scholen bevordert. Met als sluitstuk: een financiële injectie in het onderwijs om dit alles mogelijk te maken.

Een venster op de wereld

De school is geen eiland. Wat er in de grote wereld gebeurt, beroert in hoge mate leerlingen en leerkrachten. De klimaatopwarming, waarvan de gevolgen, zoals meer extreem – warm of nat – weer, smelten van de gletsjers ... op ons netvlies zijn gebrand. De oorlog in Oekraïne met honderdduizenden doden langs beide kanten en de dreiging van een escalatie die heel Europa in een oorlog kan meeslepen, zorgt voor sterke angstgevoelens bij veel leerlingen. De genocide in Gaza die we dagelijks op tv kunnen volgen en onverdraaglijk is voor veel mensen.

Veel leerlingen kampen in het licht van deze (en andere) ontwikkelingen met gevoelens van onmacht, onzekerheid, vertwijfeling, wanhoop.

Tegelijk zijn er ook veel jongeren die in actie komen of die daartoe bereid zijn ... als leerkrachten hen de weg helpen wijzen. De maandenlange massale wekelijkse klimaatmanifestaties (2019) van de scholieren liggen nog vers in het geheugen. Op 5 oktober komt er een nieuwe manifestatie van de Klimaatcoalitie (om van de Belgische regeringen een engagement te eisen naar aanleiding van de klimaatop in Brazilië).

Studenten hebben op campussen van (bijna) alle Belgische universiteiten intense acties gevoerd in solidariteit met het Palestijnse volk. In de grote Palestina-manifestaties lopen ook veel jongeren mee. De vredesbeweging is vandaag nog niet zo sterk als in de tijd van de massale betogingen tegen de kernraketten in de jaren '80, waar veel van de huidige leerkrachten als jongere of als kind hebben meegelopen. De strijd om de geesten van de jongeren zal ook op scholen gevoerd worden: meegaan met de militarisering die door de federale regering met minister van oorlog Francken en door de Vlaamse regering onder leiding van minister-president Diependaele met haar "defensieplan" wordt voorbereid of zich verzetten tegen oorlogspropaganda.

Leerkrachten kunnen in deze turbulente tijden hun hoofd niet in het zand steken of in naam van een valse neutraliteit verzaken aan hun morele en maatschappelijke plicht om kant te kiezen. Tegen vernietiging van mens en natuur, tegen schendingen van het internationaal recht en de mensenrechten, tegen imperialisme.

Tino Delabie